

Het vermoeden van Zondag

H E T
V E R M O E D E N
V A N
Z O N D A G

P E T E R
P U N T
R O M A N

Ontwerp omslag: Maanbasis, Deventer
Ontwerp binnenwerk: Palmslag, Groningen
Fotograaf auteursfoto: Christine Reehorst

© 2022 Uitgeverij Palmslag | Peter Punt

www.palmslag.nl
info@palmslag.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit boek mag worden veeleelvou-
digd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, internet, fotokopie,
microfilm of op welke andere (digitale) wijze dan ook, zonder vooraf-
gaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form by print, internet,
photoprint, microfilm or any other (digital) means without written
permission from the publisher.

ISBN 978 94 932 4540 2
NUR 301

Deel 1

Het dorp

Dit is een verslag van jaren van pijn, vernedering, wanhoop en verdriet. We waren baby's toen het begon, we waren peuters, kleuters en grote kinderen toen het verder ging.

Ik wilde zoveel vertellen, maar ik had er als kind de woorden niet voor.

In vrijheid schreef ik mijn herinneringen op.

I

Koster Daan Zondag sloot de kerkdeur en liep door de smalle doorgang naar zijn woning. Hij had de radiatoren in de kerk ontluicht. Ze tikten nu niet meer. Er lagen nog meer klussen te wachten, maar Daan vond het goed voor vandaag.

Hij verwachtte bezoek in zijn rommelige maar knusse kosterwoning, die met het gangetje was verbonden aan de Nederlands Hervormde kerk van Veenweide. De kosterij was als een rommelig antiquariaat waarin alle kunst en antiek zomaar ergens was neergezet en opgestapeld. Waar anderen van alles zouden omstoten, wist dertiger Daan Zondag zonder ongelukken behendig langs zijn bezittingen te manoeuvreren.

Tien jaar nu was hij koster in het dorp Veenweide in de Waard. De jongste koster die de streek ooit had gekend. Het dorp behoorde samen met nog vier andere kernen tot de gemeente Ruijbroek. Hier leefden de boeren en keek God toe hoe zij het land bewerkten, hoe hun vee graasde op de groene weiden en hoe ze grote gezinnen stichtten in de herenboerderijen.

Het lintdorp telde twee wegen en een straatje. De Langeweg was de voornaamste en tevens de langste weg. Je vond er belangrijke gebouwen als de kerk, de supermarkt en het gemeentehuis. De dominee woonde er, de notaris en het hoofd van de basisschool.

Iedereen die Veenweide passeerde moest over de Langeweg die van de oostelijke tot de westelijke dorpsgrens slingerde. Halverwege de Langeweg was de Middenweg, ook wel de Gouden Middenweg genoemd omdat de duurste huizen van het dorp erlangs stonden.

Op zondagen viel Veenweide stil. Op die dag stond alles in dienst van God. Elke vorm van actief menselijk leven verdween uit zicht. Op twee momenten in de ochtend en de

middag na, wanneer de bevindelijk gereformeerden ter kerke gingen. De mannen in het pak – zwart, grijs of donkerblauw, de vrouwen en meisjes in lange rok en getooid met een hoedje. Overall in de streek werd zo de zondag gevierd, al was het de laatste jaren wel wat minder geworden. Niet iedereen in Veenweide en andere dorpen was christelijk. De ontkerstening had ook in de Biblebelt haar gezicht laten zien. Sommigen hingen op zondag de was buiten of wasten hun auto.

Waar een kerk is, is ook een café. Als Daan buiten het zicht van de kerk een pilsje wilde drinken, kon hij terecht in De Kromme Gang van Lotte Baas in het Wilgenstraatje.

Lotte was een stevig gebouwde vrouw die haar achternaam eer aandeed. Mannen en vrouwen met een kwade dronk werkte ze persoonlijk de zaak uit. Op de pof drinken was er niet bij. Dan wees ze op het Engelstalige bordje achter de bar: *In God we trust: everyone else pays cash.*

Daan kwam er vrijwel elke vrijdagavond en dronk er net zolang bier tot hij zich aangeschoten voelde. Dan vond hij het genoeg en wandelde met licht onvaste pas terug naar de kosterij.

Het was op zo'n vrijdagavond dat hij een meisje nafloot dat hem op de fiets passeerde. Een schoolmeisje nog, mooi, met haar zwarte haren wapperend in de wind. 'Zo, lekker ding,' had hij geroepen. Het meisje keek even om, glimlachte en fietste verder.

Toen hij erover vertelde in het café, hoorde hij dat het vast en zeker Maria Vermeulen moest zijn geweest. Een jaar later, tijdens een incident dat nogal wat ophef veroorzaakte in het dorp, leerden ze elkaar kennen. Het was een gebeurtenis die voorpaginanieuws werd in de regionale media. De haan op de torenspits van de hervormde kerk was 's nachts door de bliksem getroffen. De windvaan van messing was in een vonkenregen neergestort, als een vallende ster op een heldere nacht. De haan was boven op de auto van Daan terecht gekomen. Het meta-

len gevaarte had het dak van de oude, gele Volvo doorboord en stak omhoog als een cocktailprikker in een blokje kaas.

Het was in de vroege ochtend gebeurd. De onweersbui was met veel donder en bliksem over het dorp getrokken. De donder had sommigen wakker gemaakt. Maar niemand had de bliksem in de torenhaan zien slaan. Ook Daan niet.

Dominee Thomas Verschuren was de eerste die alarm sloeg. Verschuren woonde met zijn gezin tegenover de kerk. Hij was zoals elke dag om zes uur opgestaan, had de gordijnen opengeschoven en gezien dat er iets ontbrak boven op de kerktoeren.

‘De toorn Gods heeft toegeslagen,’ zei hij tegen zijn vrouw die inmiddels ook wakker was. Verschuren had zich snel aangekleed en had aangebeld bij de koster. Zondag verscheen met een slaperig hoofd achter het raam en deed even later de voordeur open. Geschrokken keek hij langs Verschuren naar zijn Volvo waarin de messing haan zat geprikt.

De gevallen torenhaan werd al snel het gesprek van de dag en iedereen wilde het incident met eigen ogen aanschouwen. Zo ook Maria Vermeulen, die op weg was naar school, maar rechtsomkeert maakte toen ze ervan hoorde.

Het regionale dagblad De Streekbode had er lucht van gekregen en had een verslaggever en een fotograaf naar het dorp gestuurd. Verschuren en Zondag ontpopten zich als woordvoerders en vertelden de persvertegenwoordiger en alle andere belangstellenden wat zij wilden weten. Maria ging achter Daan en de predikant staan om bijzonderheden te horen. Nadat Daan was uitgepraat botste hij bijna tegen haar aan, waarop Maria zei dat ze het heel erg vond wat er was gebeurd. Daan was meteen gecharmeerd van het veel jongere meisje met haar knappe gezicht en het zwarte, lange haar.

Op het moment dat hij iets terug wilde zeggen, keek Maria op haar horloge en zei dat ze nu echt naar school moest. Ze fietste weg en zwaaide nog even.

'Ik wil vannacht bij je blijven. Tegen je aankruipen. Dan hoef ik niet zo bang te zijn,' zegt m'n zusje.

Liza staat naast mijn bed. Ze oogt breekbaar. Gisteren nog ontving ze klappen. Hard, op haar gezicht, haar armen en op haar rug.

Ik wilde haar troosten, verzorgen. Het mocht niet van pappa en mamma. Liza had straf verdiend.

Wij hadden straf verdiend. Wij hadden gezondigd, wij hadden ons niet aan de regels gehouden.

'Ik wil ergens anders zijn,' zegt Liza wanhopig.

'Waar?'

'Het maakt niet uit, Johannes. Zolang het maar niet hier is.'

Daan stond in Veenweide bekend als een luisteraar. Bij hem kon je terecht als je ergens mee zat waarover je eigenlijk niet wilde praten, waarover je je schuldig voelde omdat je niet voldeed aan de wetten en normen van het christelijk geloof.

Daan was de biechtvader van de hervormde gemeente. Dat was jaren geleden begonnen toen op een doordeweekse dag de zoon van tuinder Clemens van der Meer de kerk kwam binnengewandeld. Daan was bezig met het repareren van een kerkbank toen hij plotseling een paar voeten in suède schoenen opmerkte. Door het geklop met de hamer had hij niet gehoord hoe de kerkdeuren werden geopend en gesloten.

Voor hem stond een slanke jongeman in een spijkerbroek en zwart jasje. Halflang donkerblond haar, een bril met zwaar, zwart montuur op zijn neus. Patrick van der Meer.

'Kan ik hier biechten?' vroeg de tiener.

Daan stond op en legde de hamer weg. 'Ik ben bang dat je bij het verkeerde geloof hebt aangeklopt, Patrick,' zei hij. 'Dit is een hervormde kerk. Hier wordt niet gebiecht. Daarvoor moet je bij de katholieken zijn, in de grote stad.'

De jongen zuchtte. ‘Ik ben al de hele ochtend aan het wandelen om m’n hoofd leeg te maken. Het houdt maar niet op, dat denken van mij.’

Daan keek Patrick aan. Hij kreeg medelijden met hem. ‘Kom maar mee, dan praten we verder in mijn huis.’

Terwijl ze aan de koffie en limonade zaten, vertelde Patrick van der Meer dat hij kleptomaan was. Hij was tot die conclusie gekomen na de zoveelste kleine dwangmatige winkeldiefstal. ‘Het zijn steeds onbenullige dingen. Een reep chocolade, een pakje kauwgom of een pen. Maar ik moet het doen. Ik kan het niet tegenhouden. Voordat ik het weet zit er weer iets in mijn jaszak waarvoor ik niet heb betaald.’

‘Heb je er al met je ouders over gehad?’

‘Nee, dat durf ik niet. Ik ben bang dat ze naar de politie gaan en dat ik alles moet teruggeven of betalen.’

De jongen vertelde dat hij al zeker twee jaar met zijn afwijking kampte. Hij was nog nooit betrapt, maar het kon altijd gebeuren.

Daan hoorde hem aan zonder tussentijds advies of woorden van afkeuring. Pas nadat Patrick had gezegd dat hij erg leed onder de diefstallen, zei Daan dat het hem goed leek de huisarts te bezoeken die hem zou kunnen doorverwijzen naar een hulpverlener.

Patrick bedankte Daan voor het gesprek. ‘Al was het geen biecht, ik vind het echt te gek dat u naar mij hebt geluisterd.’

De jongen sprak met schoolvrienden over koster Daan Zondag, de man die luisterde en niet oordeelde. Het leidde niet tot een stormloop op de kosterij, maar zo nu en dan kwam er een jongeman of een meisje langs om zijn of haar hart te luchten. Maria Vermeulen was een van hen.

Sinds ze de havo met vallen en opstaan had voltooid, kwam Maria bijna elke week langs om met Daan over het leven te praten.

De huiskamer stond vol meubilair. Tere en wankele tafeltjes,

stoelen met rieten zitting, een oude, doorgezakte bank, koperen potten, vaasjes en glazen potjes en de wanden gevuld met tekeningen en schilderijtjes. Een eiken lezenaar met opengeslagen statenbijbel. In een hoek een televisie uit het jaar nul en een platenspeler.

Daan Zondag leefde in een zelfgeschapen verleden, een stoffig universum, maar op een bepaalde manier toch smaakvol.

Maria vond het prachtig. 'Het is net een museum hier,' had ze gezegd. Alles was beter dan de steriele inrichting van de bungalow van haar ouders waar alles brandschoon was en een vaste plek had.

Uit de verhalen die de zeventienjarige Maria aan Daan vertelde kwam een labiel kind naar voren. Het leven viel haar tegen. Ze streed tegen demonen die een normaal tienerleven in de weg stonden. Soms was het hartverscheurend om haar aan te horen.

Na weer een lange monoloog waarin Maria zo nu en dan stotterde om haar emoties weg te slikken, had Daan gevraagd waarom ze al het leed aan hem openbaarde.

'Je luistert naar me, zonder te oordelen,' antwoordde ze.

Daan vertelde nauwelijks iets over zichzelf. Niet dat hij het niet wilde, maar omdat hij niet zoveel te melden had over zijn tijd op Gods aarde. Toen Maria hem een keer vroeg waar hij vandaan kwam, vertelde hij bij wijze van uitzondering over zijn verleden.

Daan was in Neringen geboren, de stad op het gelijknamige eiland, omgeven door drie machtige rivieren. Zijn vader was belastingadviseur, zijn moeder verkoopster in een warenhuis. Twee kinderen hadden ze: Daan en een paar jaar oudere dochter die al op jonge leeftijd het ouderlijk huis had verlaten voor een leven met een kunstschilder op het Franse platteland. Zijn zus was een extraverte vrouw die sprankeling bracht in het nogal saaie gezinsleven van de familie Zondag. Ze was ook dominant, alles draaide om haar. Elk gesprek of

discussie eindigde in een onontkoombare ik-vorm. Nadat zij was vertrokken, ging ook Daan weg. Hij had de havo voltooid en solliciteerde met succes naar de functie van kosters in Veenweide.

In het ouderlijk huis was hij degene die kluste als het nodig was. Hij draaide nergens zijn hand voor om en wist vrijwel alles technisch op te lossen. Van wie hij dat had, was een raadsel. Zijn vader had twee linkerhanden en zijn moeder en zus vonden klussen typisch mannenwerk.

Hij miste de stad niet, had hij Maria geantwoord toen ze ernaar vroeg. Daan vond Neringen op zijn aangenaamst tijdens de zomervakanties als veel inwoners weg waren en je rustig door de stad kon dwalen en jezelf kon zijn. Dan liep hij vaak de Grote Kerk in en bleef een uur zitten om de plechtige stilte in zich op te nemen.

Maria Vermeulen was het zwarte schaap in een overwegend blonde omgeving. Ze kwam uit een gezin waarin het belijden van het christendom bijzaak was. Het gezin Vermeulen was daarmee een uitzondering in de strenggelovige streek. Vader en moeder Vermeulen geloofden dat er iets was, maar verkozen in het dagelijks leven het wereldse boven het spirituele. De liefde voor God is prachtig, maar het is geen verdienmodel.

Vader Steef Vermeulen had een goed lopend aannemersbedrijf dat altijd kon rekenen op opdrachten uit het dorp en omstreken. Hij woonde met zijn vrouw Trudie en dochters Geesje, Lonneke en Maria in een mooie, zelfgebouwde bungalow aan de rand van het dorp. Steef was geboren en getogen in Veenweide. Hij stond bekend als een wildebras, maar wel eentje met een gouden hart. Een man van ruim één meter negentig, breedgeschouderd en een vriendelijke doch licht onzekere oogopslag. Hij had in zijn jonge jaren wel eens een fiets meegenomen die niet van hem was. Om thuis te komen na de kermis, luidde zijn excuus. Het was zijn enige misstap. Toen Steef en Trudie trouwden was hij timmerman in dienst

van een bedrijf in Ruijbroek. Hij werkte elke dag van zeven tot vijf. Hij verdiende goed, hij kon zijn gezin onderhouden en de huur betalen van hun dijkhuisje.

Maar Steef wilde meer. Hij wilde niet zijn hele leven lang uitvoeren wat anderen hem opdroegen. Hij moest en zou eigen baas zijn.

Hij nam zich voor nog een jaar in vaste dienst te werken. In dat jaar leefden hij en Trudie zeer sober in hun toen nog gehuurde huisje. Ze deden geen grote uitgaven. Steef repareerde zelf de kapotte wasmachine en andere huishoudelijke apparaten. Ze teelden groenten in het kleine tuintje. Vermaakten kleding als die sleets werd en kochten goedkoop in bij de Lidl in Korensluis waar ze in hun dertien jaar oude Toyota Corolla naartoe reden. Trudie ging zelfs aan de slag als kassière bij kruidenier Van Zomeren midden in het dorp. Een werkende getrouwde vrouw in een christelijke gemeenschap. De mensen spraken er misprijzend over.

Steef en Trudie zetten door en ruim twee jaar nadat Steef zich had voorgenomen een eigen bedrijf te starten, was het zover. Hij kocht met geleend geld een leegstaande melkfabriek en schreef zich in bij de Kamer van Koophandel.

Bouwbedrijf Vermeulen werd een succes. Na een half jaar had Steef al drie man in dienst, jonge jongens van het VMBO die graag wilden werken. Trudie deed de administratie en nam de telefoon op. Daar stopte ze mee toen hun eerste kind Geesje werd geboren. Er volgden nog twee dochters, Lonneke en Maria. De eerste twee waren zo blond als Hollandse kaasmeisjes op een handelsbeurs, Maria had zwart haar en donkere ogen. Ze was niet alleen uiterlijk anders, maar ook in haar gedrag. Ze sprak weinig, lachte zelden, speelde vrijwel nooit met haar zussen. Ze observeerde de wereld om haar heen zonder te reageren. Alsof alles haar koud liet. Ze was een buitenstaander.

De kinderen Vermeulen hadden in de bungalow een

gemeenschappelijke speelkamer. Geesje en Lonneke speelden midden in de ruimte met hun barbies en accessoires, terwijl Maria in een hoek met hamertje-tik zoet was. Als in een trance sloeg ze steeds weer met haar hamertje op een roodgelakt houten kubusje dat maar niet wilde passen in het ronde gat.

Het tafereel was tekenend voor de kinderjaren van de drie zusjes. De blonde meisjes waren zuinig op hun spullen, Maria maakte alles stuk. Op haar zesde kreeg ze een nieuw fietsje. Twee dagen later gooide ze het roze ding in de sloot achter hun huis. Ze had geen verklaring voor haar daad. Als straf moest ze na het avondeten direct naar bed, en de volgende dag ook. Ze leek het niet erg te vinden.

Op school ging het aanvankelijk opvallend goed. ‘Ze zegt niet veel, ze is opvallend stil, maar ze let wel goed op. Ze is leergierig,’ kregen Steef en Trudie te horen op een ouderavond.

‘Soms glijdt ze in zichzelf weg en moet ik haar bij het heden betrekken,’ ging de onderwijzeres verder.

‘En wat doet u dan?’ vroeg Steef.

‘Ik klap in m’n handen en roep haar tot de orde.’

‘En dat helpt?’

‘Meestal wel en als het niet helpt klap ik nog een keer, maar dan harder.’

Maria’s gedrag verergerde bij haar eerste menstruatie. Ze was er vroeg bij, ze was pas tien jaar. Trudie wilde weten of dit normaal was en zocht op het internet naar een antwoord. Menstruatie kan bij jonge meisjes tot afwijkend gedrag leiden. Ze kunnen zelfs depressief raken en psychisch lijden, meldde een wetenschappelijke website.

Elke maand gebeurde er wel iets vreemds. Zo kreeg Maria last van slaapwandelen. Dan stond ze plotseling in de deuropening bij Lonneke of Geesje. Twee keer was ze bij haar ouders binnengelopen en een keer vond Steef haar zittend tegen de koelkastdeur in de keuken. Op een nacht had Maria

het hamertje van hamertje-tik in haar hand en tikte ermee op de slaapkamerdeur van Geesje. Die reageerde met een gil en een ‘donder op!’

De meisjes groeiden uiteen, met aan de ene kant Lonneke en Geesje en aan de andere kant Maria. De kloof tussen de zusjes werd in de loop der jaren alleen maar groter. Geesje en Lonneke waren ‘echte’ meisjes met veel zuurstokroze spulletjes en roze kleding met glitters. Maria droeg het liefst lange broeken en truitjes. Ze hield zich afzijdig van de meisjesdingen van haar zusjes.

Ze kon uren niets doen. Op bed liggen. Uit haar slaapkamerraam turen. Ze las veel. Boeken, strips en de kinderbijbel. Ze geloofde in alle wonderen die de Heilige Schrift beschreef.

Maria kreeg last van nachtmerries waarin ze droomde over doodgaan en verwondingen. Als de maandelijkse periode voorbij was, ging het meestal iets beter met haar stemmingen. Maar de relatie met Lonneke en Geesje was voorgoed beschadigd. De schaarse gesprekken met haar zussen eindigden vrijwel altijd in scheldpartijen waarbij Maria een lawine aan vloeken en verwensingen over Lonneke en Geesje uitstortte.

Tijdens zo’n tirade kwam dominee Thomas Verschuren een keer onverwacht langs. Hij was via de tuin en de opengeschoven serredeuren de kamer binnen gelopen. ‘Jullie zijn hoeren, godverdomme!’ krijste Maria. Verschuren trok wit weg en moest zich vasthouden aan de rugleuning van een stoel. Steef was bang dat hij een hartaanval kreeg. Trudie rammelde haar dochter door elkaar. ‘En nu is het verdomme afgelopen.’

De predikant vertelde Daan geschrokken over al dat gevloek. Verschuren had niet verwacht dat er in zijn kudde zo gesproken werd. Hij had een eerdere ervaring met Trudie die hij eveneens als beledigend ervoer. Toen ze nog bij kruidenier Van Zomeren werkte had Verschuren eens de bijbel op de band gelegd naast de familieverpakking King pepermunt. Als grap haalde ze de bijbel ook over de scanner. ‘De streepjescode